

КРЕСТОВСЬКА Н. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
доктор юридичних наук, професор

ЗАГАЛЬНИЙ ТА СПЕЦІАЛЬНИЙ ЮВЕНАЛЬНИЙ СТАТУС

Категорію ювенального статусу (правового статусу дитини) порівняно недавно уведено до наукового лексикону юриспруденції, що зумовлено, перш за все, ратифікацією більшістю країн світу Конвенції про права дитини і внесенням відповідних змін до національних законодавств. У більшості сучасних досліджень правовий статус дитини розглядається через призму загального правового статусу особистості: або як його підкатегорія, або як такий, що впливає з правового статусу людини і громадянина з урахуванням вікових обмежень. У зарубіжних дослідженнях поняття правового статусу дитини нерідко розглядається скоріше як етична і політична, ніж суто юридична, категорія, хоча при цьому йдеться все ж таки про юридичні права дитини.

Правовий статус дитини (ювенальний статус) — це система виражених у цінностях природного права та нормах позитивного права, гарантованих суспільством і державою суб'єктивних юридичних прав, обов'язків і відповідальностей особливого суб'єкта права — дитини. Підкреслимо, що невід'ємною складовою ювенального статусу є гарантії його реалізації. Традиційно таке гарантування покладається на державу та інші інституції публічної влади [1, с. 51; 2, с. 75–76], що видається звуженням щодо положень Конвенції про права дитини, яка покладає забезпечення найкращих інтересів дитини не тільки на державні, але й на приватні установи. Саме різноманіття гарантій забезпечення прав та інтересів дитини, поряд з ядром правового статусу — правами та обов'язками дитини — є підставою для диференціації ювенальних статусів. Ювенальне право виокремлює галузеві (сімейно-правовий, цивільно-правовий тощо) та спеціальні статуси дитини.

Спеціальний статус дитини виникає в суспільних умовах, що є нетиповими, спеціальними та винятковими, і, як наслідок, модифікує загальний правовий статус дитини. Відповідно до ювенального законодавства України це статуси 1) дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 2) безпритульних дітей; 3) дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку; 4) дітей, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф; 5) дітей, уражених ВІЛ-інфекцією, хворих на інші невиліковні та тяжкі хвороби; 6) дітей-біженців; 7) дітей-жертв насильства; 8) дітей-правопорушників.

Зважаючи на останні зміни в ювенальному законодавстві, здійснені Законом від 26 січня 2016 р. [3], система спеціальних ювенальних

статусів розширена і набула ускладненого характеру. Законом уведено нові поняття: «дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах» та «діти, які потребують особливого захисту держави». Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах — це дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток. Серед таких умов законом визначено: 1) інвалідність, тяжка хвороба; 2) безпритульність; 3) перебування у конфлікті із законом; 4) залучення до найгірших форм дитячої праці; 5) залежність від психотропних речовин та інші види залежності; 6) насильство та жорстоке поводження у сім'ї; 7) ухиляння батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків; 8) обставини стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф; 9) обставини воєнних дій чи збройних конфліктів [4, ст. 1]. Як бачимо, число спеціальних статусів дитини зросло, водночас одним і тим самим Законом «Про охорону дитинства» наразі використано різну термінологію для позначення явно одних і тих явищ.

Отже, законодавство встановлює низку спеціальних статусів дитини, водночас охоплюючи їх гарантією надання особливого захисту з боку держави. Юридичною підставою для встановлення спеціального статусу дитини та, відповідно вжиття додаткових захисних заходів з боку держави, є прийняття рішення органом або службою у справах дітей за результатами оцінки потреб дитини (зразок такого акта затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України **09.07.2014 № 450**). Між тим термінологічний різнобіч у законодавстві за затягування у виданні конкретизуючих підзаконних актів створює загрозу для реального отримання дітьми так необхідної їм допомоги з боку держави та суспільства. Як уявляється система спеціальних ювенальних статусів має виглядати наступним чином: 1) статус дітей з особливими потребами в охороні здоров'я та доступі до освіти; 2) статус безпритульних дітей; 3) статус дітей у конфлікті із законом; 4) статус дітей, залучених до найгірших форм дитячої праці; 5) статус дітей, залежних від алкоголю, психотропних речовин та ін.; 6) статус дітей, що потерпають від насильства та жорстокого поводження (у сім'ї, в школі, інтернатному закладі тощо); 7) статус дітей-сиріт; 8) статус дітей, позбавлених батьківського піклування; 9) статус дітей, що потерпають від стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф; 10) статус дітей, що потерпають від воєнних дій чи збройних конфліктів; 11) статус дітей-біженців.

Впорядкування системи спеціальних ювенальних статусів створить нормативні підстави для оптимізації системи захисту прав дитини в Україні.

Список використаних джерел

1. Китайка О. В. Гарантії прав і свобод дитини в Україні: поняття та зміст // Науковий вісник МГУ. – Сер. «Юриспруденція». – 2015. – № 13. – Т. 1. – С. 50–52.

2. Толкачова, Г. В. Еволюція правового забезпечення гарантій захисту прав і свобод дитини / Г. В. Толкачова // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1- С.72- 76.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Законі України від 26.01.2016 № 936-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 10. – Ст. 99.
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402- III (станом на 21.02.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402>– 14

ТИЩЕНКО Ю. В.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
доцент кафедры общетеоретической юриспруденции,
кандидат юридических наук

РАЦИОНАЛЬНЫЕ И НЕРАЦИОНАЛЬНЫЕ КОМПОНЕНТЫ В СТРУКТУРЕ ПРАВОВОГО МИФА

Определение правового мифа с точки зрения его феноменологической природы требует рассмотрения проблемы его структуры. И именно в этом ключе приобретает особое значение феноменология, поскольку она позволяет апеллировать и к рациональной, и к чувственной сферам человеческого сознания. По сути, синкретизм правового мифа как раз и является неразъединенностью этих двух начал правосознания. Так, следует согласиться с А. Б. Чефрановым, который утверждает, что феноменологическая природа права раскрывается в том, что основные правовые идеи являются одновременно первоосновой права и его целью [8, с. 330]. Здесь важно подчеркнуть, что рациональное видение основных правовых идей, выраженное в виде их теоретического осмысления, неизбежно дополняется иррациональным их восприятием, сопряженным с «вчувствованием» в правовую материю, ощущением причастности, осознания. Правовые мифы, таким образом, действуют одновременно на уровне правовой идеологии, получая свое выражение в системе правовых концепций и понятий, и на уровне правовой психологии, действуя на уровне подсознательного (индивидуального и коллективного).

Думается, что именно иррациональная сторона правового мифа является его основанием. Эта гипотеза подтверждается тем, что социально-политическая и правовая мифология является средством конструирования некоторой особой целостности. Эта целостность должна создаваться не как рациональная идея, а как образ реального, конструированного как желаемое, что требует единогласия в социальной оценке